

QUAN SÁT THỐNG KÊ CỦA NGƯỜI XUA KHI SỬ DỤNG 12 CON GIÁP

Hoàng Minh Thiện

Đuất phát từ phương pháp làm lịch theo chu kỳ mặt trăng và sử dụng những triết lý của Kinh Dịch, người Á đông (khu vực ảnh hưởng văn minh Trung Hoa, trong đó có Việt nam) xưa đã sử dụng 12 con giáp như một công cụ để nhận thức tự nhiên, xã hội, con người bằng quan sát thống kê và vì thế có thể coi nó như một phương pháp phân loại thống kê cổ xưa. Trong Kinh Dịch (tương truyền do Chu Văn Vương và Chu Công Đán sáng tạo ra), phần Hệ Từ Truyện (tương truyền là do Khổng Tử viết) ngay từ dòng đầu tiên đã có đoạn văn làm nổi bật căn nguyên tạo ra Kinh dịch với các quẻ của nó thông qua các quan sát thống kê nguyên thủy (Kinh Dịch, tác giả Nguyễn Hiến Lê, nhà xuất bản văn học, năm 1992, trang 443):

"Thấy trời cao đất thấp mà vạch ra quẻ càn, quẻ khôn; cao thấp bày ra thì định được quý tiện.

Động và tĩnh có luật nhất định mà biết cương nhu.

Việc có xu hướng xếp với nhau thành nhóm; vật có hình riêng nên chia thành bầy; do đó mà đặt ra lời cát và hung,..."

Như ta thấy, từ quan sát tự nhiên (trời đất, việc, vật,...) và phát hiện các tính chất (cao thấp, động, tĩnh, xếp thành nhóm, chia thành bầy,...) mà mô tả lại chúng bằng các ký hiệu (quẻ) là cở sở tạo nên Kinh Dịch, song đây cũng là phương pháp quan sát và phân loại thống kê. Kinh Dịch ảnh hưởng rất sâu rộng ở khu vực Á đông. Đặc biệt kể từ khi Trần Đoàn, một học giả đời Tống, dựa vào Kinh Dịch, thuyết âm dương ngũ hành, kết hợp với sử dụng 12 con giáp xây dựng nên môn Tử vi (Trần Đoàn không giải thích phương cách tạo nên môn Tử vi) thì việc sử dụng 12 con giáp mới thực sự trở nên hấp dẫn bởi tính ứng dụng đa dạng của nó. Sau hàng trăm năm, từ việc sử dụng 12 con giáp làm phương cách quan sát để nhận thức tự nhiên, xã hội và con người, nó đã bị hiểu là một công cụ bói toán phản khoa học;

dấu vậy, tính thông dụng và hấp dẫn của nó nhờ gắn quan sát thống kê với hàng loạt các ý nghĩa, cả tiên đoán về số phận và về nhiều mặt khác nữa khiến nó đã tồn tại dài lâu và cho đến ngày nay. Càng về sau ý nghĩa là một công cụ quan sát thống kê càng bị lãng quên và ý nghĩa bói toán càng được nhấn mạnh khiến người ta quên mất ý nghĩa ban đầu là công cụ để nhận thức tự nhiên, xã hội của nó. Trong bài viết này, chúng tôi giới thiệu một số ý nghĩa phân loại thống kê của việc sử dụng 12 con giáp, chứ không nói về ý nghĩa bói toán của nó; dù mong muốn như vậy nhưng cũng khó tránh đôi khi cách phân loại này lại như là một lời giải đoán đã ăn sâu vào tâm thế người Á Đông.

Mười hai con giáp được sử dụng có thể hơi khác ở mỗi quốc gia Á Đông song ở Việt Nam thì gần như thống nhất là: Tý (Chuột), Sửu (Trâu), Dần (Hổ), Mão (mèo), Thìn (Rồng - con giáp duy nhất không có trong thực tế), Tỵ (Rắn), Ngọ (Ngựa), Mùi (Dê), Thân (Khỉ), Dậu (Gà), Tuất (Chó), Hợi (Lợn). Trước hết, theo âm lịch (lịch theo chu kỳ mặt trăng), mỗi năm được gắn với một con giáp và những người sinh vào năm con giáp nào sẽ được gọi là có tuổi con giáp đó (lý do lựa chọn 12 con giáp này không được giải thích, hoặc sau này có giải thích thì theo rất nhiều cách khác nhau tùy tác giả) - như thế tự nhiên, con người trong xã hội đã phân thành 12 tổ (trong âm lịch kết hợp với 10 can là: Giáp, Ất, Bính, Đinh, Mậu, Kỷ, Canh, Tân, Nhâm, Quý sẽ tạo thành 60 tổ - lịch âm gọi là 1 kỷ - sẽ được nói đến ở dịp khác). Người xưa lại gắn cho mỗi tháng một con giáp trong 12 tháng như sau: Dần - tháng giêng, Mão - tháng hai, Thìn - tháng ba, Tỵ - Tháng tư, Ngọ - Tháng năm, Mùi - tháng sáu, Thân - tháng bảy, Dậu - tháng tám, Tuất - tháng chín, Hợi - tháng mười,

Tý - tháng mười một, Sửu - tháng mười hai. Rồi đến ngày và giờ (23h-1h giờ Tý; 1h-3h, giờ Sửu; 3h-5h, giờ Dần; 5h-7h, giờ Mão; 7h-9h, giờ Thìn; 9h-11h, giờ Tỵ; 11h-13h, giờ Ngọ; 13h-15h, giờ Mùi; 15h-17h, giờ Thân; 17h-19h, giờ Dậu; 19h-21h, giờ Tuất, 21h-23h, giờ Hợi), 12 con giáp kết hợp với 10 can tạo nên cách ghi chép lịch âm hiện nay vẫn sử dụng.

Như thế, với quan sát tự nhiên, xã hội cổ xưa theo 12 nhóm con giáp là có nhiều thuận tiện hơn cho con người xã hội thời đó, như trong các hoạt động: thời vụ nông nghiệp, tuyển quân, đánh thuế,... hay cho các lựa chọn của đời sống sinh hoạt hàng ngày của con người như lao động, kết hôn, đi học,... có thể nói việc sử dụng 12 con giáp thực chất là phương pháp phân loại thống kê để quan sát tự nhiên và xã hội loài người mà thôi. Dấu vậy, nếu chỉ dừng ở đây thì chưa nói lên được gì nhiều về ý nghĩa của phương pháp này! song sự phát triển của môn Tử Vi đã đẩy hiệu dụng của việc sử dụng 12 con giáp đến những giới hạn hấp dẫn hơn nhiều - dù nay trong thống kê chúng ta ít khi còn dùng tới. Sau đây là một số phương pháp phân loại sử dụng 12 con giáp trong tử vi.

Trước tiên, Tử Vi quy định có 12 cung cố định, gọi là địa bàn và mỗi cung được gắn với tên một con giáp; trên địa bàn người ta quy ước bốn hướng chính: bắc, nam, đông, tây và bốn hướng phụ: đông bắc, đông nam, tây nam, tây bắc và như thế mỗi hướng lại lấy một con giáp làm tên: ví như hướng đông lấy cung Mão; riêng bốn cung: Thìn, Tuất, Sửu, Mùi không chỉ hướng mà chỉ đất ở trung tâm!? Gán theo ngũ hành thì là: Dần, Mão - Mộc (đông), Thân, Dậu - Kim (tây), Hợi, Tý - Thủy (bắc), Tỵ, Ngọ - Hỏa (nam); còn bốn cung còn lại đều thuộc hành Thổ. Như vậy 12 con giáp con dùng để phân loại hai

khái niệm tự nhiên nữa là phương hướng và loại vật chất theo quan niệm ngũ hành xưa; vì ngũ hành lại có biểu hiện bằng màu nên con giáp lại chỉ cả màu nữa (như Mão - Mộc - xanh; Dậu - kim - trắng,...) với những quy ước còn nhiều nữa nên con giáp còn dùng để chỉ cả các đặc tính tự nhiên và xã hội theo quan niệm Á Đông (như: nhân, trí, tín,...). Những quy ước này còn phối hợp với một số quan niệm nữa để người xưa ứng dụng rất nhiều trong xây dựng nhà cửa, y học, sản xuất, tập quán sống,... và nhiều mặt xã hội khác.

(Xem hình dưới - địa bàn của Tử vi)

Ty	Ngọ - Nam	Mùi	Thân
Thìn			Dậu - Tây
Mão - Đông			Tuất
Dần	Sửu	Tý - Bắc	Hợi

- Tam hợp: trong Tử Vi người xưa phân 12 con giáp thành bốn nhóm và cho rằng những người hay sự kiện có cùng nhóm con giáp đó "Hợp" (khái niệm này cũng được định nghĩa không rõ ràng lắm) nhau, đó là:

- + Dần, Ngọ, Tuất.
- + Hợi, Mão, Mùi.
- + Thân, Tý, Thìn.
- + Ty, Dậu, Sửu.

Riêng về con người thì hầu hết các học giả đều cho rằng đây là sự hợp nhau về tính cách, sự phối hợp sống, làm việc,... mà kinh nghiệm thống kê cho thấy; ví như nếu sắp xếp một nhóm săn bắn thú, lao

động hay tổ chiến đấu,... ba người theo Tam Hợp thì hiệu quả cao hơn cách sắp xếp nhóm các tuổi khác - Nếu quả như vậy thì hiệu quả của cách phân loại này là rất đáng tôn trọng, ngay cả hiện nay khi hiệu quả làm việc theo nhóm vẫn thường làm đau đầu những nhà quản lý. Song cũng có thể do dấu ấn lịch sử, từ một cách quan sát lại dẫn đến tạo thành tâm thức chung của xã hội mà sự "hợp" trở thành sự thật, vì thế mà người xưa có thể dùng để dự đoán .

- Tứ xung: + Dần, Thân, Ty, Hợi.
- + Thìn, Tuất, Sửu, Mùi.
- + Tý, Ngọ, Mão, Dậu.

Có nghĩa rằng người thuộc nhóm bốn con giáp như trên xung khắc nhau và việc giải thích có thể tương tự như đã giải thích về Tam Hợp; có nghĩa là khi một nhóm (trong xã hội, trong gia đình,...) có các tuổi như trên thì thường xảy ra xung đột, kết quả công việc chung thường không như ý hay vợ chồng thì có thể ly hôn,... Nhưng như đã mô tả các nhóm quan sát mà 12 con giáp đại diện thì sự "hợp", "xung khắc" không chỉ là về con người mà thôi ! .

Các quy ước về đặc tính cho 12 con giáp làm cho chúng trở thành các khái niệm mang nhiều nội dung khác nhau và đôi khi có thể trái ngược nhau chẳng?! song nếu tư duy trên các khái niệm này thì chắc chắn là sẽ có liên tưởng rất rộng và là cách suy nghĩ tổng hợp gắn bó nhiều mặt giữa cả tự nhiên, xã hội và con người; ví như, nhắc đến "Mão" thì sẽ liên tưởng tới: hướng đông, tháng Hai, giờ 5h-7h, hành Mộc, màu xanh, hay hợp với Hợi, Mùi, khắc với Tý, Ngọ, Dậu,... Ngày xưa chắc là tùy bối cảnh ứng dụng mà người ta sử dụng các ý nghĩa tương xứng. Bắt đầu là sử dụng quan sát thống kê qua 12 con

giáp để nhận biết tự nhiên, xã hội, sau hàng nghìn năm nó trở thành một phương pháp suy nghĩ của người Á Đông; tính khoa học, tính hiệu quả của phương pháp suy nghĩ này chắc là còn cần nhiều bàn luận và thực chứng, nhưng chắc chắn là ngày nay nó vẫn âm thầm tồn tại và ảnh hưởng mạnh mẽ trong dân gian.

Trong Tử vi việc sử dụng 12 con giáp để phân loại thành những nhóm quan sát thống kê tự nhiên, xã hội còn rất nhiều, song ở đây chúng tôi chỉ giới thiệu sơ lược như vậy; thêm nữa, cũng phải thấy rằng

yếu tố tâm lý xã hội cũng đóng một vai trò nào đấy cho sự hình thành các cách phân loại này. Từ chỗ sử dụng phân loại bằng con giáp để nhận biết, sử dụng hợp lý kết quả của nó thì trong lịch sử, vào một lúc nào đó, nhiều người thiếu hiểu biết, lại xa rời ý nghĩa thực dụng đó mà trở thành mê tín. Tuy vậy, vì các cách phân loại học sử dụng 12 con giáp đã ghi dấu ấn của nó vào văn hoá truyền thống Á Đông và tâm thế xã hội nên chúng tôi cho rằng cần nghiên cứu và sử dụng những mặt tích cực của nó, tránh để bị lợi dụng cho những mục đích không tốt ■